

ΕΛΛΑΔΑ, ΚΥΠΡΟΣ, ΤΟΥΡΚΙΑ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ. ΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΕΚΑΤΕΡΩΘΕΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΩΝ ¹

Αντί Εισαγωγής

Στο παρόν επιστημονικό άρθρο/μελέτη επιχειρείται να παρουσιαστεί το βασικό πλαίσιο του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας και σχετικά ελληνοτουρκικά ζητήματα. Αναλύονται η στάση, η συμπεριφορά, οι ενέργειες και τα επιχειρήματα της Κύπρου, της Ελλάδας και της Τουρκίας επί ζητημάτων που άπτονται του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας, και επιδιώκεται περαιτέρω η νομική αξιολόγηση και η κριτική προσέγγιση των επιχειρημάτων αυτών με άξονες το Διεθνές Δίκαιο και το εθνικό δίκαιο των τριών κρατών. Παράλληλα, κατατίθενται συμπεράσματα και προτάσεις επί των ελληνοτουρκικών ζητημάτων, οι οποίες θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν και για την ενίσχυση της εθνικής επιχειρηματολογίας.

1. Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας – Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας – Η έννοια και η δεσμευτικότητα του διεθνούς εθίμου

1.1. Έννοια και περιεχόμενο του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας – Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας

Το Δίκαιο της Θάλασσας (Law of the Sea), το οποίο αποτελεί κλάδο του Διεθνούς Δικαίου, ορίζει και κατοχυρώνει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των κρατών στη θάλασσα και εν μέρει στον υπερκείμενο εναέριο χώρο. Ως προς τη φύση και τον χαρακτήρα του, το Δίκαιο της Θάλασσας ακολουθεί τις βασικές αρχές, τους κύριους άξονες και το ευρύτερο πλαίσιο του Διεθνούς Δικαίου, εντασσόμενο στο πεδίο του Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου.

Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας² (United Nations Convention on the Law of the Sea, UNCLOS) (στο εξής θα αναφέρεται και ως Σύμβαση ΔΘ) υιοθετήθηκε το 1982 στο Montego Bay της Τζαμάικα, στα πλαίσια της Τρίτης Συνδιάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της

¹ Βιργινία Μπαλαφούτα, «Ελλάδα, Κύπρος, Τουρκία και Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας. Νομική και πολιτική αξιολόγηση των εκατέρωθεν επιχειρημάτων», Policy Paper, 1/2019, Κυπριακό Κέντρο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας, Ιανουάριος 2019, σς. 47.

https://cceia.unic.ac.cy/wp-content/uploads/Policy-Paper_1-2019.pdf

² Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας, 1982.

http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf

[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:21998A0623\(01\)&from=EL](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:21998A0623(01)&from=EL)

Θάλασσας. Τέθηκε σε ισχύ το 1994, 12 μήνες μετά τη συμπλήρωση 60 επικυρώσεων. Σήμερα συγκεντρώνει 157 υπογραφές και 168 επικυρώσεις.

Δύο βασικά χαρακτηριστικά της Σύμβασης ΔΘ -των οποίων γίνεται επίκληση και στη συνέχεια και λαμβανομένων υπόψη των οποίων κατατίθενται προτάσεις στα πλαίσια του παρόντος άρθρου- είναι το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος της εν λόγω Σύμβασης έχει εθιμικό χαρακτήρα, καθώς και το γεγονός ότι δεν είναι επιδεκτική επιφυλάξεων, γίνεται δηλαδή αποδεκτή ως "Package deal".

1.2. Κύπρος, Ελλάδα, Τουρκία και Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας

Η Κυπριακή Δημοκρατία υπέγραψε τη Σύμβαση ΔΘ το 1982 και την κύρωσε το 1988, με τον περί της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (Κυρωτικό) Νόμο του 1988, Ν. 203/1988.³

Η Ελλάδα υπέγραψε τη Σύμβαση ΔΘ το 1982 και την κύρωσε το 1995, με τον Νόμο 2321/1995.⁴

Η Τουρκία δεν έχει υπογράψει, ούτε έχει κυρώσει τη Σύμβαση ΔΘ.

Εξετάζοντας τα ελληνοτουρκικά ζητήματα που άπτονται του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας, και δεδομένης της μη υπογραφής και της μη κύρωσης της εν λόγω Σύμβασης από την Τουρκία, έχει ιδιαίτερη σημασία η έννοια του εθίμου στα πλαίσια του Διεθνούς Δικαίου, η οποία αναλύεται κατωτέρω.

1.3. Άλλα κράτη-μη μέλη στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας

Οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (Η.Π.Α.) δεν έχουν υπογράψει ούτε έχουν κυρώσει τη Σύμβαση ΔΘ. Έχει σταλεί στη Γερουσία προς έγκριση, για την οποία απαιτείται πλειοψηφία 2/3. Σύμφωνα με διάφορες αναλύσεις,⁵ για τη μη κύρωση της εν λόγω Σύμβασης από τις Η.Π.Α. συντείνουν επιχειρήματα όπως: η επιδίωξη πολιτικής και όχι νομικής επίλυσης οριοθέτησης με την Κίνα, ζητήματα χρήσης φυσικών πλουτοπαραγωγικών πηγών, ο πιθανός περιορισμός του δικαιώματος των Η.Π.Α. σε νόμιμη άμυνα, η υποχρέωση τήρησης αυστηρότερων περιβαλλοντικών όρων.

³ Ο περί της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (Κυρωτικός) Νόμος του 1988, Ν. 203/1988. goo.gl/RP8xQ5

⁴ Νόμος 2321/1995 (ΦΕΚ Α/136/23-6-1995), Κύρωση της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας και της Συμφωνίας που αφορά την εφαρμογή του μέρους XI της Σύμβασης. goo.gl/Kqf2uu

⁵ Roncevert Ganán Almond, "U.S. Ratification of the Law of the Sea Convention", The Diplomat, 2017.

<https://thediplomat.com/2017/05/u-s-ratification-of-the-law-of-the-sea-convention/>

Ωστόσο θα πρέπει να αναφερθεί ότι σε περίπτωση κύρωσης της Σύμβασης, οι Η.Π.Α θα ευνοηθούν, καθώς θα δύνανται να προχωρήσουν σε οριοθέτηση: i) ως προς την Αρκτική, και ii) με την Κίνα, περιορίζοντας τις επιδιώξεις της. Επιπλέον, θα κατοχυρώσουν τα δικαιώματά τους στην ελεύθερη ναυσιπλοΐα και θα δύνανται να μετέχουν στα όργανα και στους θεσμούς της Σύμβασης ΔΘ, προβάλλοντας τα εθνικά τους συμφέροντα.

Το Ισραήλ δεν έχει υπογράψει ούτε έχει κυρώσει τη Σύμβαση ΔΘ. Για το γεγονός αυτό προβάλλονται⁶ διάφορες ερμηνείες και αιτίες, όπως ο ισχυρισμός του Ισραήλ περί δικαιώματος αποστολής του ναυτικού του και εκτός των χωρικών του υδάτων, όταν θεωρεί ότι συντρέχουν οι προϋποθέσεις της νόμιμης άμυνας, ο ισχυρισμός του περί ζητημάτων ασφάλειας στη Μεσόγειο (π.χ. επικαλείται μεταφορά όπλων στον Λίβανο, στο Ιράν, κλπ.). Επίσης, το ζήτημα των κατεχόμενων παλαιστινιακών εδαφών, καθώς και οι διαφορές του Ισραήλ με τον Λίβανο αναφορικά με την οριοθέτηση θαλασσίων ζωνών και την εκμετάλλευση φυσικών πλουτοπαραγωγικών πηγών προβάλλονται ως αιτίες για τη μη κύρωση της Σύμβασης από το Ισραήλ.

Τα οφέλη που θα αποκομίσει το Ισραήλ από την κύρωση της Σύμβασης θα είναι -μεταξύ άλλων- η κατοχύρωση των δικαιωμάτων του στην ελεύθερη ναυσιπλοΐα, καθώς και το δικαίωμα συμμετοχής του στα όργανα και στους θεσμούς της Σύμβασης ΔΘ, προβάλλοντας τα εθνικά του συμφέροντα.

Το Ιράν έχει υπογράψει τη Σύμβαση ΔΘ το 1982, αλλά δεν την έχει κυρώσει. Έχει επικαλεστεί⁷ την αύξηση των παρεχομένων δικαιωμάτων και ελευθεριών όσον αφορά τα διεθνή στενά. Ειδικότερα, το Ιράν, στα πλαίσια της Τρίτης Συνδιάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας, εκδήλωσε ανησυχία για τα Στενά του Ορμούζ. Υποστήριξε ότι τα επιπλέον δικαιώματα θα πρέπει να τα αποκτούν μόνο τα κράτη μέλη στη Σύμβαση ΔΘ. Σύμφωνα με αναλύσεις, η ανησυχία του έγκειται στα αυξημένα δικαιώματα που θα αποκτούν οι μεγάλες ναυτικές δυνάμεις, αλλά κυρίως γειτονικά του αραβικά κράτη με τα οποία έχει βρεθεί ή βρίσκεται σε διένεξη. Περαιτέρω οι διενέξεις και οι τεταμένες σχέσεις του με γειτνιάζοντα αυτού κράτη συνιστούν έναν ακόμη αποτρεπτικό λόγο για τη μη κύρωση της Σύμβασης.

Και για το Ιράν, αντίστοιχα, ισχύει ότι σε περίπτωση κύρωσης της Σύμβασης ΔΘ κατοχυρώνει τα δικαιώματά του στην ελεύθερη ναυσιπλοΐα και

⁶ David Newman, “Borderline views: Defending Israel in the High Seas”, The Jerusalem Post, 2014.

<http://www.jpost.com/Opinion/Columnists/BORDERLINE-VIEWS-Defending-Israel-on-the-high-seas-345078>

⁷ Bahman Aghai Diba, “Iran and the United Nations 1982 Convention on the Law of the Sea”, Payvand News, 2014.

<http://www.payvand.com/news/14/nov/1177.html>

θα δύναται να μετέχει στα όργανα και στους θεσμούς της Σύμβασης, προβάλλοντας τις εθνικές του θέσεις.

1.4. Έννοια και τρόπος ανάδυσης του Διεθνούς Εθιμικού Δικαίου

«Το άρθρο 38§1 περ. β' του Καταστατικού του Διεθνούς Δικαστηρίου⁸ καθιερώνει το διεθνές έθιμο ως απόδειξη γενικής πρακτικής που γίνεται δεκτή ως κανόνας δικαίου. Αντανακλά τη γενικώς παραδεκτή άποψη ότι το έθιμο αποτελείται από δύο στοιχεία: τη γενική πρακτική (usus), και την πεποίθηση ότι η πρακτική αυτή αντανακλά ή ανταποκρίνεται σε κανόνα δικαίου (opinio juris), ή επιβάλλεται από τις κοινωνικές, οικονομικές ή πολιτικές ανάγκες (opinio necessitatis). Το κύριο γνώρισμα του εθίμου είναι ότι κατά κανόνα δεν συνιστά συνειδητή δικαιοπαραγωγική διαδικασία».⁹

Η αποκρυστάλλωση ενός εθίμου προκύπτει εκ του αποτελέσματος. Πρόκειται, για μια οιονεί δικαιοπαραγωγική διαδικασία, καθώς τα κράτη με τις ενέργειές τους και τις συμπεριφορές τους στο διεθνές πεδίο συμβάλλουν στη δημιουργία και στην καθιέρωση εθιμικών κανόνων, ακόμη και αν δεν είναι αυτός ο κύριος και αντικειμενικός σκοπός τους ενεργώντας μια συγκεκριμένη πράξη.

1.5. Ισχύς και δεσμευτικότητα του διεθνούς εθίμου

Το διεθνές εθιμικό δίκαιο δημιουργεί υποχρεώσεις erga omnes (έναντι πάντων). Τίθεται πάνω από το εθνικό δίκαιο των κρατών. Υπερισχύει δε και των εθνικών κανόνων συνταγματικής φύσεως.

«Οι κανόνες του Διεθνούς Δικαίου που έχουν εθιμικό χαρακτήρα καθίστανται δεσμευτικοί στο εσωτερικό των κρατών ipso facto, δηλαδή από μόνο το γεγονός της ανάδυσής τους επί του διεθνούς γίγνεσθαι».¹⁰

Κανένα κράτος δεν μπορεί να αντιτάξει την ύπαρξη διαφορετικής ρύθμισης στο εσωτερικό του δίκαιο, ή το γεγονός ότι αντιτάχθηκε στον συγκεκριμένο κανόνα πριν αποκτήσει εθιμικό χαρακτήρα.

Συνάγεται, λοιπόν, ότι ακόμη και τα κράτη που δεν έχουν υπογράψει και δεν έχουν κυρώσει τη Σύμβαση ΔΘ δεσμεύονται από το εθιμικού χαρακτήρα περιεχόμενό της.

⁸ Καταστατικό του Διεθνούς Δικαστηρίου, 1945.

https://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=26252&Itemid=35

<http://www.icj-cij.org/en/statute>

⁹ Antonio Cassese, *Διεθνές Δίκαιο*, Βιβλιοθήκη Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών 4, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, 2012, σσ. 191-192.

¹⁰ Ibid, σ. 269.